

Szczecin, 5 maja 2021 r.

Dr hab. prof. US Krzysztof Kowalczyk
Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie US

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Patrycji Rutkowskiej
pt. *Bezpieczeństwo społeczne w koncepcjach rządzących partii politycznych w Polsce w
latach 2001-2015*, Toruń 2021, ss. 299,
napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. UG Danuty Pleckiej**

Bezpieczeństwo jest definiowane na wiele sposobów, najczęściej jak stan braku zagrożeń lub pewien, określony proces. Do początków XX wieku skupiano się głównie na militarnym aspekcie bezpieczeństwa państwa. Aktualnie analizowane są różne kategorie bezpieczeństwa, w tym społeczne. Zapewnienie swoim obywatelom warunków do godnego życia leży u podstaw idei bezpieczeństwa społecznego *sensu largo*. Kwestia ta jest podejmowana przez instytucje polityczne, zwłaszcza partie polityczne. Problematyka bezpieczeństwa społecznego wpisuje się z reguły socjo-ekonomiczny wymiar programowy partii politycznych (jeden z trzech podstawowych oprócz ideologicznego i polityczno-ustrojowego). Przyjmując kryterium programowe można typologizować te podmioty według rodzin partyjnych. Warto podkreślić, iż funkcjonujące na Zachodzie klasyfikacje partii politycznych według kryterium programowego, nie zawsze odpowiadają specyfice tych podmiotów polityki w Europie postkomunistycznej, w tym w Polsce. Typologia partii politycznych jest dużym wyzwaniem dla badaczy. Z reguły analizujemy spójność założeń ideowo-programowych z pracami i wynikami głosowań nad określonymi ustawami w parlamencie oraz preferencjami elektoratu. W tym kontekście analizowanie problematyki bezpieczeństwa społecznego w koncepcjach partii parlamentarnych w Polsce, należy za interesujący i aktualny problem badawczy.

Uwagi metodologiczne

Praca składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, spisu skrótów i bibliografii. Układ pracy jest logiczny i nie budzi zastrzeżeń. We wstępie autorka określiła cel

pracy jako analizę projektów politycznych rządzących partii i koalicji parlamentarnych funkcjonujących w Polsce w latach 2001-2015 w zakresie bezpieczeństwa społecznego. Cezury pracy zostały jasno sprecyzowane przez autorkę, wyznaczają je wybory parlamentarne (2001, 2015). Doktorantka postawiła sześć pytań badawczych i tyle samo hipotez. Postawione pytania i hipotezy należy uznać za prawidłowe. Oprócz hipotez szczegółowych, odnoszących się do analizowanych partii parlamentarnych, przydałaby się hipoteza główna. Autorka zastosowała adekwatne do celu badań dwie metody badawcze: analizę treści (analizę dokumentów) oraz metodę analizy systemowej. Należy podkreślić, że omówienie zastosowanych metod powinno znaleźć się we wstępie przed opisaniem struktury pracy. We wstępie doktorantka ogólnie omówiła wykorzystane źródła i literaturę przedmiotu. W odniesieniu do opracowań wymieniła pozycje dotyczące bezpieczeństwa społecznego. Należało również przywołać polskie i zagraniczne pozycje dotyczące polskiego systemu partyjnego w latach 2001-2015 i analizowanych partii politycznych.

Zawartość merytoryczna

W rozdziale pierwszym autorka odniosła się do problemu bezpieczeństwa we współczesnym świecie. W pierwszym podrozdziale słusznie zauważyła, że bezpieczeństwo można ujmować jako stan i proces. Szerzej należało dokonać typologii bezpieczeństwa, przyjmując znane kryterium podmiotowe, przedmiotowe (w jego ramach wyodrębnia się bezpieczeństwo społeczne). Bezpieczeństwo społeczne może być ujmowane jako kategoria lub dziedzina bezpieczeństwa. Doktorantka przywołała szereg definicji bezpieczeństwa społecznego. Na potrzeby pracy przyjęła pojęcie bezpieczeństwa społecznego Marka Leszczyńskiego (s. 19). W drugim podrozdziale autorka zanalizowała różnice między pojęciem bezpieczeństwa społecznego i socjalnego. Odnosząc tę drugą kategorię „do zagrożeń związanych z niezaspokojeniem potrzeb przez jednostki i grupy społeczne, czyli do sytuacji, w których ludzie nie posiadają wystarczających środków do utrzymania się” (s. 19n). W trzecim podrozdziale autorka omawia relacje między polityką społeczną a bezpieczeństwem społecznym. Dużo uwagi poświęca kategorii kapitału społecznego, dobra wspólnego i kapitału ludzkiego. Ostatni, istotny podrozdział zawiera analizę modeli bezpieczeństwa społecznego. Na każdy z tych modeli składają się: bezpieczeństwo socjalne, kapitał społeczny i kapitał ludzki. Przedstawiono modele: skandynawski, kontynentalny, anglosaski, śródziemnomorski, wschodnioeuropejski. Przydałaby się tabela porównawcza, zestawiająca wymienione modele.

W rozdziale drugim autorka analizuje anglosaski model bezpieczeństwa na przykładzie Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD). W pierwszym podrozdziale opisała genezę SLD. Należy zwrócić uwagę, że przyjmując kryterium genetyczne oprócz partii postkomunistycznych i postsolidarnościowych, funkcjonowały partie historyczne (np. Polska Partia Socjalistyczna) czy nowe (np. Unia Pracy). W drugim podrozdziale doktorantka zanalizowała koncepcje bezpieczeństwa społecznego w ujęciu SLD. Właściwe rozważania należało poprzedzić wymienieniem katalogu kwestii społecznych, które będą przedmiotem analizy (bezrobocie, reforma systemu emerytalnego, wykluczenie społeczne, dyskryminacja) a potem, co uczyniono, jej szczegółowo omówić z perspektywy programów SLD. Doktorantka odwoła się do programów SLD i inicjatyw ustawodawczych partii. Te ostatnie omówiła z dużą starannością. W trzecim podrozdziale autorka zanalizowała problem bezpieczeństwa wspólnotowego i rolę kapitału społecznego dla bezpieczeństwa społecznego w koncepcjach SLD. Natomiast kolejny podrozdział dotyczy roli kapitału ludzkiego jako czynnika kształtującego bezpieczeństwo społeczne w projektach i działaniach. W tym kontekście autorka scharakteryzowała inicjatywy SLD, dotyczące edukacji, nauki, kultury i sportu. W moim przekonaniu większą uwagę należało zwrócić na ideologiczny wymiar modelu edukacji, proponowany przez SLD. Laickość państwa, nowoczesne wychowanie seksualne to jedne z wyznaczników rodziny socjaldemokratycznej w wymiarze światopoglądowym. Autorka negatywnie zweryfikowała hipotezę zakładającą, że koncepcje i działania partii będą wpisywały się w model skandynawski i anglosaski bezpieczeństwa społecznego.

W trzecim rozdziale doktorantka zanalizowała skandynawski model bezpieczeństwa społecznego na przykładzie Prawa i Sprawiedliwości (PiS). W pierwszym podrozdziale omówiła genezę powstania tej partii, odwołując się do literatury przedmiotu. Za zbędne uważam omawianie szeroko struktury organizacyjnej PiS. Drugi podrozdział dotyczy polityki socjalnej, walki z nierównościami i wykluczeniem społecznym jako elementami bezpieczeństwa społecznego. PiS poświęciło wiele uwagi kwestii walki z bezrobociem, osobom niepełnosprawnym, dożywianiu dzieci, kwestii emerytalno-rentowej. W podrozdziale trzecim autorka omówiła działania i propozycje tej partii na rzecz budowania kapitału społecznego. Niewątpliwie priorytetem PiS nie było wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych. Na uwagę zasługuje taka wymieniona inicjatywa jak Karta Polaka. Podrozdział czwarty dotyczy bezpieczeństwa rozwojowego w polityce PiS. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na istotne znaczenie takich wartości w sferze edukacji (według PiS) jak patriotyzm, akcent na naukę języka ojczystego i historii Polski oraz promowanie kultury

narodowej. W podsumowaniu rozdziału należało wyraźnie stwierdzić, że potwierdziła się hipoteza zakładająca, że koncepcje i działania PiS wpisują się w model skandynawski bezpieczeństwa społecznego.

Czwarty rozdział dotyczy śródziemnomorskiego modelu bezpieczeństwa w ujęciu Platformy Obywatelskiej (PO). W pierwszym podrozdziale autorka (analogicznie jak w poprzednich) opisała genezę PO. Należało szerzej wspomnieć o środowiskach politycznych, tworzących Platformę, stopniowej koncentracji władzy przez Donalda Tuska i daleko idącej deideologizacji oferty programowej. W pierwszym podrozdziale autorka analizuje bezpieczeństwo socjalne według PO. Problematyka ta została wyczerpująco opisana na poziomie programowym i inicjatyw ustawodawczych. W drugim podrozdziale doktorantka omawia koncept bezpieczeństwa społecznego w ujęciu Platformy. Również ten podrozdział został oparty na solidnej bazie źródłowej. Trzeci podrozdział został poświęcony kapitałowi społecznemu jako jednemu z filarów bezpieczeństwa społecznego według PO. W ostatnim podrozdziale autorka omawia pogląd Platformy na bezpieczeństwo rozwojowe i działania w tym obszarze. Założenia ideowo-programowe partii politycznych to nie tylko programy, ale wypowiedzi liderów. W tym kontekście można było podjąć kwestię dyfuzyjno-polarazyjnego modelu rozwoju szkolnictwa wyższego oraz dyskredytacji niektórych kierunków studiów (np. politologii), podejmowanych przez niektórych polityków współrządzącej PO. Doktorantka potwierdziła hipotezę, zakładającą, że poglądy i działania Platformy wpisują się w śródziemnomorski model bezpieczeństwa społecznego.

W piątym rozdziale autorka analizuje śródziemnomorsko-skandynawski model bezpieczeństwa społecznego na przykładzie Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL). W pierwszym podrozdziale wspomina o genezie PSL. Błędem jest stawianie znaku równości między przedwojennym PSL, PSL Stanisława Mikołajczyka a Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym. Obecne PSL ma zdecydowanie postkomunistyczny rodowód. Powstało z przekształcenia ZSL (utworzonego w 1949 r. jako transmisyjnego wobec partii komunistycznej – Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej) w PSL „Odrodzenie” (1989 r.). Do tej partii dołączyła nieliczna grupa działaczy PSL wilanowskiego i PSL „Solidarność”, którzy *de facto* legitymizowali działaczy byłego ZSL (potem zostali przez nich zmarginalizowani), tworząc PSL (1990 r.). W drugim podrozdziale doktorantka omawia obszar socjalny w założeniach i działaniach PSL. Trzeci podrozdział dotyczy koncepcji bezpieczeństwa wspólnotowego. Kwestia kapitału ludzkiego jako elementu wizji i inicjatyw dla budowania bezpieczeństwa społecznego jest przedmiotem analizy w czwartym podrozdziale. Należy podkreślić, że doktorantka precyzyjnie zanalizowała kolejne programy

PSL, co nie jest zdaniem prostym z uwagi na ich lakoniczność. W zakończeniu należało zapisać, w odniesieniu do przypuszczenia przypisującego PSL do modelu śródziemnomorsko-skandynawskiego, że hipoteza została zweryfikowana pozytywnie częściowo, nie zaś enigmatycznie: „hipoteza nie do końca jest prawdziwa.” (s. 208).

W rozdziale szóstym doktorantka analizuje model śródziemnomorski bezpieczeństwa społecznego na przykładzie Ligi Polskich Rodzin (LPR). W pierwszym podrozdziale omawia genezę tej partii. Natomiast w drugim podrozdziale doktorantka analizuje rolę państwa w koncepcjach bezpieczeństwa społecznego LPR. Słusznie zwraca uwagę na taką inicjatywę Ligi jak tzw. becikowe (jednorazowe świadczenie z tytułu urodzenia dziecka). Trzeci podrozdział dotyczy kapitału społecznego i jego znaczenia w ujęciu Ligi (jest „partii politycznych”, powinno być „partii politycznej”, s. 220). Ważną inicjatywą ustawodawczą z punktu widzenia LPR było zapewne wprowadzenie Karty Polaka. W czwartym podrozdziale omówiono bezpieczeństwo społeczne w koncepcji Ligi. (Błędna numeracja i nieprawidłowy tytuł podrozdziału, s. 221). Autorka zwróciła uwagę m.in. na tzw. amnestię maturalną ministra edukacji narodowej Romana Giertycha, będącą ewenementem w dotychczasowym modelu funkcjonowania oświaty. Inne propozycje ministra (np. zmiana kanonu lektur, wliczanie ocen z religii do średniej) wynikały z narodowo-katolickiej orientacji ideologicznej partii. W zakończeniu rozdziału doktorantka pisze: „Hipoteza badawcza postawiona na początku pracy zakładała, że Liga Polskich Rodzin wpisuje się w model śródziemnomorski bezpieczeństwa społecznego. Trudno jednak określić, czy koncepcje i działania partii w latach 2001-2007, kiedy partia zasiadła w Sejmie były zbieżne z tym modelem. Wydaje się, że nie do końca” (s. 225). Należało napisać precyzyjnie, że zweryfikowano np. częściowo lub negatywnie postawioną hipotezę.

W rozdziale ósmym autorka omawia model śródziemnomorski bezpieczeństwa społecznego na przykładzie Samoobrony RP. W pierwszym podrozdziale tradycyjnie opisuje genezę partii. W drugim – model bezpieczeństwa społecznego według Samoobrony. Trzeci podrozdział dotyczy kapitału społecznego i jego znaczenia dla bezpieczeństwa społecznego w ujęciu tej partii politycznych, a kolejny – bezpieczeństwa rozwojowego (znów błędnie liczba mnoga w tytule podrozdziału, s. 231n). Autorka słusznie zwróciła uwagę na populizm Samoobrony. Zweryfikowała pozytywnie hipotezę, zakładającą, że partia wpisuje się w śródziemnomorski model bezpieczeństwa społecznego.

W zakończeniu doktorantka raz jeszcze podjęła kwestię weryfikacji hipotez. Wykazała, że partie reprezentowały różne modele bezpieczeństwa społecznego.

Bibliografia

Bibliografia obejmuje 53. strony. Została ona podzielana na: akty prawne, dokumenty, opracowania naukowe, materiały internetowe i artykuły prasowe. Dokumenty można było podzielić na dwie podkategorie: dokumenty parlamentarne, programy partii politycznych. *Encyklopedia politologii*, *Leksykon polityki społecznej* powinny znaleźć się w odrębnej kategorii: leksykony, słowniki, encyklopedie. Opracowania naukowe należało podzielić na opracowania zwarte i artykuły naukowe. Programy wyborcze należą do kategorii dokumentów! Praca wydana w Lublinie, pod tytułem: *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, to opracowanie pod redakcją W. Sokoła i M. Żmigrodzkiego a nie ich autorstwa. Nie dostrzegam pozycji dotyczących partii politycznych: A. Antoszewski, *Partie polityczne Europy środkowej i wschodniej*, Poznań–Wrocław 2005. A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2008. A. Grzymała- Busse, *Redeeming the Communist Past. The Regeneration of the Communist Successor Parties in East Central Europe*. Cambridge 2002. V. Hloušek L. Kopeček, *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties. East-Central and Western Europe Compared*, Routledge, 2010.

Uwagi

1. Hipotezy powinny być weryfikowane w zakończeniu pracy, a nie pod koniec każdego z rozdziałów. Hipoteza zostaje zweryfikowana pozytywnie, negatywnie lub częściowo.

2. Jestem zwolennikiem stosowania precyzyjnych pojęć. Termin ugrupowanie oznacza koalicję różnych podmiotów polityki (partii politycznych, stowarzyszeń, etc.) i nie powinien być zamiennie stosowany w odniesieniu do określonej partii politycznej.

3. Trudno się zgodzić ze stwierdzeniem, że PO i PiS dominowały na polskiej scenie politycznej w latach 2001-2015 (s.5).

4. W postmodernistycznym, skonsumeryzowanym społeczeństwie zanika kultura żywego słowa, posługiwanie się poprawną polszczyzną. Tym bardziej na naukowcach spoczywa obowiązek dbania o normy językowe. W pracy naukowej nie należy stosować kolokwializmów, języka publicystycznego. Poniżej podaję przykłady tego typu sformułowań. „Sojusz Lewicy Demokratycznej **nieszczęśliwie zadbał**” (s. 84). „sytuacja ekonomiczna Polaków **nie napawała optymizmem**” (s.84).

„Działania zapowiadane przez SLD związane z poprawą czytelnictwa w Polsce i promocją edukacji artystycznej **stanęły na niczym**” (s.100).

„**Rok 2015 był trudny** dla Sojuszu” (s.101).

„Kampania wyborcza z 2015 roku **była bardzo intensywna...**”(s. 143).

„Prawo i Sprawiedliwość **posiadało także pomysł...**” (s.144).

„Za udzieloną pomoc **państwo nie oczekiwało niczego**” (s.144).

„**Gorzej wyglądała kwestia** budowania bezpieczeństwa wspólnotowego” (s. 145).

„Działania w tym zakresie również **były bardzo okrojone**” (s.145).

„W zakresie działań w obszarze bezpieczeństwa społecznego, które wyszły z inicjatywy Platformy Obywatelskiej, to można stwierdzić, że **miały one charakter znikomy**” (s.155).

„**Reszta** poparła ten pomysł”. (s.155).

„Jeśli chodzi o działania realizowane przez Platformę Obywatelską w ramach filaru socjalnego bezpieczeństwa społecznego, **to było ich naprawdę wiele**” (s.159).

„W 2011 roku Platforma Obywatelska wystartowała do wyborów z programem, **który od początku wyglądał na zupełnie inny** od prezentowanych powyżej” (s. 162).

„W ramach pomocy socjalnej dla **świeżo upieczonych** studentów...” (s. 163).

„Rząd **pod wodzą** Platformy Obywatelskiej...” (s.165).

„Zapowiedź programu wyborczego z 2001 roku, z którym Platforma Obywatelska **poszła do wspomnianych wyborów**” (s. 170).

„Platforma Obywatelska do wyborów w 2005 roku **poszła** z propozycją programu z 2001 roku...” (s.171).

„Rok 2007 w polityce, to przedterminowe wybory” (s.171).

„Do wyborów **poszła** z tym samym programem” (s. 178).

„Oprócz tego, przedstawiciele partii **postulowali o szerszy udział** kobiet w życiu publicznym. Brakowało jednak konkretów w tym temacie” (s. 197).

„Kwestia budowania bezpieczeństwa wspólnotowego przez PSL podobnie, jak w innych partiach, była **trudna**” (s.208)

„W trakcie formułowania się nowej partii, jednoczyła ona działaczy Stronnictwa Narodowego i Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego” (s.211).

Projekt „dotykał” (s. 216).

„Budowanie kapitału społecznego nie jest proste”. (s.220).

„W programie z 2003 roku, z którym LPR **poszedł** do wyborów w 2005 roku” (s.222, Liga – rodzaj żeński!).

Nie „w temacie”, ale „na temat”.

Nagminne stosowanie sformułowanie „w temacie”.

Zamiast „obiecivano”, można stosować zamienniki, synonimy np. „proponowano”, „postulowano”.

Konkluzja

Przedstawione powyżej uwagi, nie wpływają na ogólną, pozytywną ocenę pracy. Zasadniczy cel rozprawy doktorskiej został zrealizowany. Na uwagę zasługuje odwołanie się do licznych dokumentów programowych analizowanych partii politycznych oraz przedkładanych projektów ustaw. W tym zakresie doktorantka dokonała tytaniczną wręcz pracę. Oceniana dysertacja stanowi samodzielne opracowanie, będące jednocześnie rozwiązaniem istotnego problemu badawczego; w pełni odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim. Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgr Patrycji Rutkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr. J. J. J. J. J.